

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Duivekeethoeve (Brugge, West-Vlaanderen)

April 2019

BOUWHISTORISCH ONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2019

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Bureaustudie	6
1.1	Historische studie	6
1.1.1	Historische context	6
1.1.1.1	Evolutie van het landschap	6
1.1.1.2	Sint-Pieters-op-de-Dijk	7
1.1.1.3	Watering van Eiesluis en de Lisseweegse Watergang	8
1.1.1.4	Dulleweg en Groeneweg	9
1.1.2	Duivekeethoeve	10
1.1.2.1	Historische gegevens	10
1.1.2.2	Historisch-cartografische bronnen	12
1.2	Archeologische kennis	25
1.3	Bepaling erfgoedwaarden	26
2	Synthese	34
3	Bibliografie	35

FIGURENLIJST

Figuur 1: Hoeve weergegeven op de Heraldische Kaart van het Brugse Vrije, 1597 (bron: Kaartenhuis Brugge).	12
Figuur 2: kaart met de nieuwe steenweg van Sint-Pieters-op-de Dijk naar Blankenberge, aangelegd in 1723, 18e eeuw. (Rijksarchief Brugge, Kaarten en Plannen, nr.470)	13
Figuur 3: kaart met de nieuwe steenweg van Sint-Pieters-op-de Dijk naar Blankenberge, aangelegd in 1723, 18e eeuw. (Rijksarchief Brugge, Kaarten en Plannen, nr. 470).	14
Figuur 4: figuratieve kaart met de nieuwe steenweg tussen Blankenberge en Sint-Pieters-Op-De dijk, gemaakt door F. Verplancke, gezworen landmeter van het Brugse Vrije , 1733 (Rijksarchief Brugge, Kaarten plannen, nr.468).	15
Figuur 5: Kaart met de watering van Eiensluis in Heist, Lissewege, Uitkerke, Blankenberge, Sint-Jan-op-den-Dijk, Zuienkerke en Sint-Pieters op de dijk, met aanduiding van de boerderijen en waterlopen, kopie naar Bouaert van 1759, gemaakt door D. Seghers, 1760 (Rijksarchief Brugge, Kaarten en Plannen, nr. 515).	16
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).....	17
Figuur 7: Hoeve weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).	17
Figuur 8: Hoeve weergegeven op de kaart van Drubbels, 1838 (bron: Rijksarchief Brugge,).	18
Figuur 9: Hoeve weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).	19
Figuur 10: Hoeve weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt).	19
Figuur 11: Hoeve weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).	20
Figuur 12: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van 1863 (Bron: Cartesius).	20
Figuur 13: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van 1884 (Bron: Cartesius).	21
Figuur 14: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van 1932 (Bron: Cartesius).	21
Figuur 15: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt).	22
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).	22
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).	23
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).	23
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).	24

Figuur 20: Zone van de gesloopte hoeve.....	24
Figuur 21: Voorlopig sporenplan (Mestdagh, B. 2019). Gesloopte hoeve (lichtgeel), muur (rood), vloer (donkerrood), sporen (oranje);.....	25
Figuur 22: Lokalisering genomen foto's (bron: initiatiefnemer).	27
Figuur 23: Foto 1 (bron: initiatiefnemer).....	28
Figuur 24: Foto 2 (bron: initiatiefnemer).....	29
Figuur 25: Foto 3 (bron: initiatiefnemer).....	30
Figuur 26: Foto 4 (bron: initiatiefnemer).....	31
Figuur 27: Foto 5 (bron: initiatiefnemer).....	32
Figuur 28: Foto 6 (bron: initiatiefnemer).....	33

1 Bureaustudie

1.1 Historische studie

1.1.1 Historische context

1.1.1.1 Evolutie van het landschap

Het gebied rondom Brugge valt uiteen in de kustvlakte en de zandstreek die elk hun eigen ontstaansgeschiedenis hebben. Terwijl voor de zandstreek vooral enkele grote geologische processen tot ca. 12.000 v. Chr. bepalend zijn geweest kwam de kustvlakte in recentere tijden, vooral door mariene invloeden, tot stand.

De oudste sporen van menselijke aanwezigheid in de omgeving van Brugge dateren uit het midden van het paleolithicum. Rondom Brugge situeerde zich een open, boomloos landschap met beperkte vegetatie.

Tussen ca. 35.000 en 14.000 v. Chr. neemt de koude toe en is er geen sprake meer van bewoning in de regio rond Brugge. Het gebied wordt opnieuw aantrekkelijk vanaf het laatglaciaal. Het klimaat is echter nog niet standvastig en tijdens koudere periodes wordt een typisch duinenlandschap gevormd. Onder invloed van aanhoudende noordwestenwinden waaien dekzandruggen op, zoals de rug van Meetkerke over Koolkerke en Aardenburg, en de omvangrijke rug van Gistel, over Brugge, naar Maldegem. Op het einde van de oude steentijd treft men in de regio meer aanwijzingen voor menselijke aanwezigheid aan.

Vanaf 10.000 v. Chr. vindt er een algemene en definitieve opwarming plaats. Gedurende het mesolithicum (10.000 – 5.000 v. Chr.) trekken jager-verzamelaars door het landschap en vestigen zij zich op de hogere dekzandruggen. Vanaf het neolithicum is er een geleidelijke overgang naar een sedentair bestaan. Als locatie kiest de mens logischerwijs voor de drogere gronden. In 2003 werd ter hoogte van Waardamme-Vijvers een huisplattegrond uit het einde van het neolithicum gelokaliseerd.

Omstreeks 3500 v. Chr. vertraagt de zeespiegelrijzing en geraken delen van het wad dermate opgeslibd dat ze niet meer zo geregeld overspoeld worden door het getij. Met uitzondering van de openingen ter hoogte van het latere Zwingebied en de vallei van de Ijzer wordt de kustvlakte afgesloten van de zee. Tegen 1000 v. Chr. is de hele kustvlakte een veenlandschap geworden. De hoogste delen van de beboste dekzandruggen en landduinen steken nog boven het veenpakket uit. De archeologische informatie over de bronstijd vertaalt zich vooral in de aanwezigheid van circulaire structuren.

Nog voor het begin van de jaartelling begint een periode van kusterosie. Aanvankelijk wordt het veen overstroomd in de directe nabijheid van de getijdengeulen waardoor het netwerk van de getijdengeulen sterk uitbreidt. In de regio rond Brugge zijn nederzettingssporen uit de vroege ijzertijd vrij schaars. Voor de late ijzertijd komen meer sporen voor.¹

Vanaf de laat-Romeinse tijd kwam de kusterosie in een meer dynamische fase. Stilaan stond nagenoeg de volledige kustvlakte onder invloed van de getijdenwerking. Bij elke vloed drong de zee langs zeegaten door in de getijdengeulen. Vooral ter hoogte van het gebied dat de Sincfal genoemd werd drong de zee ver door. Hier drongen de zeegaten door tot aan de zandruggen zoals die van Koolkerke. Omstreeks de periode 550-750 na Chr. geraakten de geulen opgevuld

¹ Hillewaert, B. Hollevoet, Y. Ryckart, M. 2011, pp. 15-35

en kwamen ze bij eb droog te liggen. Omdat de zeespiegelstijging zwak was kon het grootste deel van de kustvlakte evolueren naar een landschap van slikken en schorren. De schorren werden slechts sporadisch door zout water overspoeld. De zilte gronden leenden zich uitstekend tot het hoeden van schapen.

Permanente bewoning was enkel mogelijk op de hogere gronden (terpen, oude donken, hoog opgeslibde oeverwellingen). De eerste nederzettingen in het kustgebied komen vermoedelijk voor vanaf de 7^e eeuw. De mariene invloed reikte niet verder dan de grote zandrug van Gistel-Maldegem-Stekene, dus de bewoning gedurende de vroege middeleeuwen is vooral op deze zandrug – op het raakvlak tussen twee landschappen – terug te vinden. Door bedijking werd het gebied rondom Brugge vanaf de volle middeleeuwen geschikt voor landbouw en permanente bewoning. Door ophoging van de grond trekt de zee zich terug en verzanden ook de kreken. De kreekruggen worden tevens gebruik als schapenwegels naar moeilijk toegankelijke weidegebieden. Een deel van deze wegels vertrekken vanuit Brugge en vormen de latere verbindingswegen tussen de verschillende polderdorpen.²

1.1.1.2 Sint-Pieters-op-de-Dijk

Sint-Pieters ontwikkelt zich in het gebied tussen de zogenaamde Vertinge (huidige Blankenbergse Vaart) en een kreek ongeveer ter hoogte van het Lisseweegse Vaartje. Vanaf ca. 1000 na Chr. worden de moerassen drooggelegd en worden dijken gebouwd. De oudste dijk, de Gentele- of Blankenbergse Dijk, volgt grosso modo de huidige Sint-Jorisstraat, Vlamingdam, Nikolaas Gombertstraat, Sint-Pietersgroenestraat, Blankenbergse Dijk en Spreeuwenstraat, en loopt verder op het huidige grondgebied van Uitkerke en Blankenberge. Meer westelijk komt een tweede dijk tussen Oudenburg en Bredene tot stand: de Zidelinge of Dijk van de Blankenbergse Watering. Dan volgt een derde dijk, de Evendijk, als extra bescherming achter de duinenrij tussen Bredene en Uitkerke.³

De verschillende mariene overstromingen in de 11^e en 12^e eeuw laten Sint-Pieters grotendeels ongemoeid. De droog gebleven gebieden noemt men *Oudland*. Vanaf de 11^e eeuw is dus permanente bewoning en landbewerking mogelijk. De verschillende boerderijen (al dan niet met walgrachten) worden gebouwd op de gronden van lenen en abdijen en liggen niet zelden aan de oorsprong van latere kastelen. Sommigen hebben een dubbele omwalling waarbij op het opperhof een herenwoning en op het neerhof een boerderij is ingericht. Andere boerderijen zijn meer bescheiden van karakter.⁴ Historische sites met walgracht zijn vaak nog goed zichtbaar in het huidige landschap. Desalniettemin komt het onderzoek naar deze sites pas in de jaren '70 echt tot ontwikkeling, voornamelijk via het werk van F. Verhaeghe. Hierbij werden de belangrijkste elementen opgelijst en werd dieper ingegaan op het fenomeen. Rekening houdende met de omgrachting, wooneiland en bebouwing werd een classificatiesysteem vooropgesteld en werden toekomstige onderzoekslijnen uitgezet.

Bij de zogenaamde *moated sites* is het voornaamste verenigde kenmerk de brede maar relatief ondiepe walgracht. Deze walgracht gold voornamelijk als statussymbool, eerder dan als defensieve structuur. Dergelijke sites met walgracht kwamen in de late middeleeuwen zeer talrijk voor in Vlaanderen, maar ook in de rest van West-Europa. De meeste laatmiddeleeuwse sites met walgracht in *kust-Vlaanderen* waren in handen van vrije, eigengeërfde boeren.

² Hillewaert, B. Hollevoet, Y. Ryckaert, M. 2011.

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Sint-Pieters-op-de-Dijk [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121850> (geraadpleegd op 1 april 2019).

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Sint-Pieters-op-de-Dijk [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121850> (geraadpleegd op 1 april 2019).

Tegelijk kan vastgesteld worden dat in Vlaanderen ook de lage adel zich gedurende de late middeleeuwen graag met deze sites associeerde.⁵

In de omgeving van het plangebied zijn een ruim aantal vol-middeleeuwse hoeves gekend. Het leengoed 'Ten Poele' aan de Duivenslagstraat zou zich ontwikkeld hebben ca. 1000. De monniken van de Gentse Sint-Pietersabdij bezitten reeds voor 1174 de hoeve Monnikenwerve, gelegen aan een kreek. De hoeve Blauwe Toren wordt voor het eerst vermeld in 1365.⁶

1.1.1.3 Watering van Eiesluis en de Lisseweegse Watergang

Het plangebied is gelegen in het 86^e begin van de Watering van Eiesluis. De Oost-Watering werd na het graven van de Watering van Eiesluis in twee waterschappen gedeeld, het gewest ten oosten, dat afwaterde richting Reigaartsvliet kreeg de naam Watering Reigaartsvliet, het gebied ten westen, die langs de Eiesluis afvloeide werd in het waterschap Eiesluis ondergebracht.

Omwille van de scheepvaart werd het waterpeil van de Lisseweegse Watergang hoger gehouden, wat het afwateren van de strook grond ten westen van de Lisseweegse Watergang vermoeilijkte. De Oost-Watering was bijgevolg verplicht een nieuwe uitwateringsweg uit te graven. Een lange watergang ontwaterde voortaan het gebied tussen de Gentele en de Lisseweegse Watergang. De Lange Watergang begon bij het Hof ten Poele en loopt langs de westzijde van de Groene Weg en van de Dulleweg noordwaarts, waarbij ze dus de aders van het 84^e, 86^e en 82^e begin van Eiesluis opneemt.

Reeds in de beginperiode ondervond de afwatering langs de Eiesluis moeilijkheden waardoor de gronden ten westen van de Lisseweegse Watergang vaak blank kwamen te staan. Reeds in 1228 pogen de verantwoordelijken van de Watering Eiesluis om opnieuw aansluiting te zoeken bij het waterschap Reigaartsvliet. Ook bij de storm van 1376 was de Watering Eiesluis een groot slachtoffer.⁷

Coornaert dateert het graven van de Lisseweegse Watergang in de tweede helft van de 12^e eeuw. Hij stelt dat de watergang reeds vóór 1200 werd opgericht en door de gelanden van de Oost-Watering voor eigen gebruik werd aangelegd, en niet door de abdij Ter Doest. Als reden hiervoor haalt hij aan dat voornoemde abdij een 200-tal meter ten oosten van de vaarweg gesitueerd is. Voornoemd auteur vermoedt dat de monniken pas na het graven van de Lisseweegse Watergang een verbindend kanaaltje, de Doestarm, gegraven hebben.

In 1219 stelt een charter alvast dat er tussen de Lisseweegse Watergang en Ter Doest een watergang bestond.⁸ Omwille van het hogere peil van de Leet moest een sas gebouwd worden op het zuidende van de Lisseweegse Watergang. In een oorkonde van 1246 staat ter Doest vermeld als eigenaar van de schakel. In 1279 was het onderhoud van de Lisseweegse Watergang aan de Watering Eiesluis en Ter Doest toevertrouwd. Het onderhoud van de vaart was een heikel discussiepunt tussen beide partijen.⁹ In datzelfde jaar 1279 bouwden de Watering Eiesluis en Ter Doest *zidelinge* op de oevers van de Watergang. In rekeningen uit de 16^e en de 17^e eeuw trad de abdij Ter Doest op als eigenares van de volledige *zidelinge* en verpachtte ze de opbrengst van de dijkjes, die ook als openbare weg dienden. In de Watering Eiesluis was de Abdij Ter Doest sowieso de grootste grondeigenaar, waardoor ze ook heel wat zeggenschap had in het

⁵ Ramandt, A. 2011. p.88

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Sint-Pieters-op-de-Dijk [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121850> (geraadpleegd op 1 april 2019).

⁷ Coornaert, M. 1972. pp. 36-38

⁸ Archief Seminarie Brugge, charter nr. 287. (Coornaert, M. 1972. p.105).

⁹ Coornaert, M. 1972, p.108

bestuur van dit waterschap. Na enkele eeuwen onafgebroken pachten, schenen de dijkjes in principe eigendom van de abdij te zijn.¹⁰

1.1.1.4 Dulleweg en Groeneweg

Zodra de streek door de Gentele tegen overstroming beveiligd was, werd de Schipstaleweg de belangrijke verskeersader van Brugge naar het nieuw gewonnen land. De Gentele betekent eeuwen lang de voornaamste verkeersweg naar Blankenberge. Ook langs de Groene Weg en de Dulleweg was Blankenberge te bereiken. Vermoedelijk gaan deze twee voornoemde wegen terug op oude schaapswegels.

¹⁰ Coornaert, M. 1972, p.120.

1.1.2 Duivekeethoeve

1.1.2.1 Historische gegevens

Op basis van de historisch-cartografische analyse (1.1.2.2) en de archeologische aangetroffen structuren (1.2) kan een 14^e-eeuwse oorsprong van de hoeve verwacht worden.

Om de oorsprong van de hoeve op basis van historische bronnen vast te stellen, zijn de Ommelopers van de Watering van Eiesluis ongetwijfeld het meest aangewezen beginpunt.¹¹ Deze kunnen geraadpleegd worden in het Rijksarchief te Brugge. De Watering werd zeer uitvoerig geanalyseerd door historicus Maurits Coornaert in 1972, in functie van het schrijven van het werk *'de topografie, de geschiedenis en de toponimie van St. Pieters-op-de-Dijk tot 1899.'* Onderhavige analyse is bijgevolg grotendeels aan zijn primair bronnenonderzoek schatplichtig.

De ommeloper van de Watering van Eiesluis maakt voor het 86^e begin o.a. melding van onderstaande hoeve:

Langs de Dulleweg staat *'dhofstede metten bogaerde, wallen, walgrachten en uuytgrachten rontsomme hiertoeghemeeten ghenaeft t ruede goet.'* Ca. 400 meter oostelijker van het Reudengoed vermeldt de ommeloper een *'hofstede ende bogaert ende es dherbeghe tzeven eecken'*. De herberg Zevenecken situeert zich volgens de ommeloper aan de westelijke oever van de Lisseweegse Watergang. De huidige hoeve situeert zich inderdaad ca. 400 meter ten westen van het Lisseweegse vaartje. Zowel de lokalisering en de beschrijving doen vermoeden dat het Reudengoed het oorspronkelijke hoevecomplex ter hoogte van het plangebied beschrijft.¹²

De ommeloper van 1554-1560 geeft overigens een vrij uitgebreide beschrijving van het landschap van Sint-Pieters-op-de-Dijk. Bij quasi elke hoeve wordt een boomgaard vermeld.¹³ Bij het Reudengoed wordt melding gemaakt van 4 gemet boomgaard, wat neerkomt op 1,76 hectare.^{14 15}

Het Reudengoed dankt zijn naam vermoedelijk aan de familie de Reude, meer bepaald Rikaart de Reude, die in 1365 als leenhouder was aangeduid. Rikaart de Reude bezat tevens de Oliemolen, die op 400 meter ten noordoosten van de hoeve, langs de Lisseweegse Watergang, stond.¹⁶ Na Rikaart de Reude zijn leenhouders Pieter van Oudenaarde (ca. 1375) en Jakob Metteneye (ca. 1430). Joos Lauwereyn kocht het Reudengoed omstreeks 1470, waarna het binnen de familie van de Lauwereyns bleef tot 1733. Daarna werd het goed gekocht door de familie Lespée.¹⁷ Een oudere datering dan de 14e eeuw is niet uit te sluiten. Belangrijk om hierbij te vermelden is wel het feit dat de locatie van de hoeve - precies ten westen van de Lisseweegse Watergang - in de 13e en de 14e eeuw vaak te lijden had onder overstromingen, wat permanente bebouwing mogelijk minder aantrekkelijk maakte.

Als leenheer kunnen enkele mogelijke kandidaten naar voren geschoven worden (Hof Ten Poele, Burg van Brugge, Sint-Pietersabdij, Heer van Meetkerke, De Blauwe Toren).

¹¹ Noot: een ommeloper is een type landboek dat een administratieve beschrijving geeft van de eigendommen in een watering.

¹² Rijksarchief Brugge, Register Brugse Vrije, 1596, Ommeloper Watering Eiesluis, 1576 (analyse Watering via Coornaert, M. 1972, p.149).

¹³ Coornaert, M. 1972, p.150.

¹⁴ Coornaert, M. 1972, p.156.

¹⁵ Noot: één Brugs gemet is gelijk aan 4423,68 m².

¹⁶ Coornaert, M. 1972, p. 226 (op basis van RABR, CC, nr. 1072, Leenboek Burg Brugge, 1365, folio 8 ro.)

¹⁷ Coornaert, M. 1972, p.226.

Desalniettemin wordt in de beschrijving van de goederen van voornoemde leenheren geen melding gemaakt van het Reudengood.¹⁸ Allicht is de leenheer van het hoevecomplex de Abdij Ter Doest, die in de 14^e eeuw grondeigenaar was van het overgrote deel van de Watering Eiensluis.¹⁹

Pas in de 19^e eeuw (1838) wordt voor het eerst het toponiem *Duivekeethoeve* vermeld, op een kaart van Drubbel.²⁰ De benaming *duivekeethoeve* wijst mogelijk op de aanwezigheid van een duiventil ter hoogte van de oorspronkelijke hoeve. Het oprichten van een duiventil was een heerlijk recht, wat betekent dat het voorbehouden was aan de adel en grootgrondbezitters. De duiven werden vooral gehouden om culinaire redenen en omdat de mest kon worden gebruikt om de vruchtbaarheid van de grond te bevorderen. De duivenhouderij kende haar grootste bloei tussen de 13^e en de 18^e eeuw. De duiventorens bevonden zich voornamelijk bij kastelen of nabij aan kastelen toebehorende boerderijen.²¹

Dit mogelijk recht tot het houden van duiven, gepaard met de bronzen vondsten (cfr. infr. 3) wijzen op het feit dat de hoeve een zeker prestige moet genoten hebben.

¹⁸ Coornaert, M. 1972, pp. 216-225.

¹⁹ Coornaert, M. 1972, p.120.

²⁰ Kaart van de watering van Eiensluis en groot Reigaartsvliet, J. Drubbel, 1838 (Rijksarchief Brugge, Kaarten Plannen, 1544).

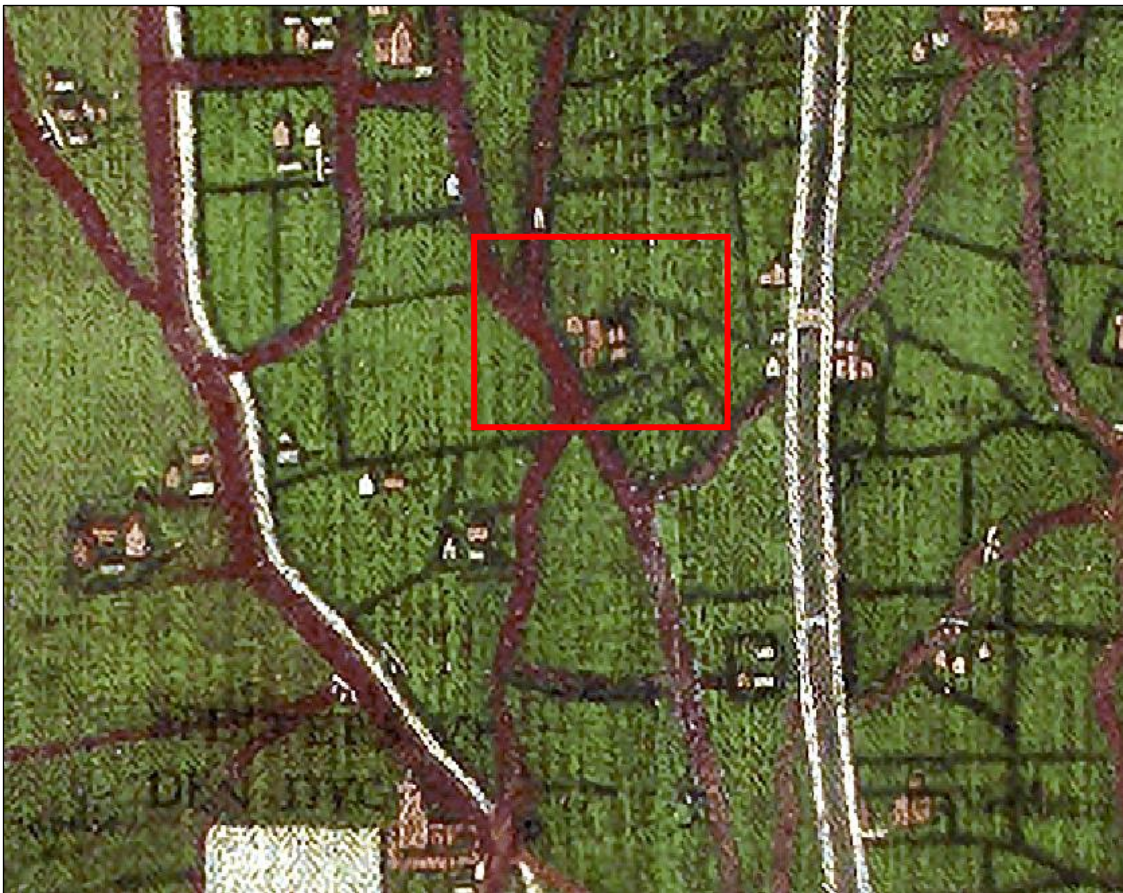
²¹ Luning, H.M. 1988.

1.1.2.2 Historisch-cartografische bronnen

Op basis van historisch-cartografische bronnen wordt gepoogd de bouwkundige evolutie van de site te schetsen. De hier gebruikte kaarten zijn digitaal geraadpleegd via Geopunt, Kaartenhuis Brugge en Cartesius (NGI). Bijkomende cartografische bronnen werden opgezocht in het Rijksarchief in Brugge.

De oudste cartografische bron waarop de hoeve is afgebeeld is de Heraldische Kaart van het Brugse Vrije, gekopieerd door Pieter Claeissens (1597). De originele kaart werd opgemaakt in opdracht van het Brugse Vrije in de periode 1561-1571. Door het gebruik van triangulatie geeft de kaart een voor die tijd opmerkelijk betrouwbaar beeld van de regio waarop ze betrekking heeft. Op de kaart is op de locatie van de hoeve een omvangrijk bebouwd complex waar te nemen, bestaande uit meerdere gebouwen en een omwalling. Hoewel moeilijk zichtbaar lijkt de hoeve een dubbele walgracht te hebben. Het complex situeert zich precies ten noordoosten van twee kruisende wegen (De Groeneweg en de Dulleweg). De lokalisatie van de hoeve, ca. 400 meter ten westen van de herberg Zeven Eiken, en de omvang van het complex, wijzen allen in de richting van het reeds vermelde Reudengoed (cfr. supr. 1.1.2.1). Rondom het complex zijn duidelijk de smalle waterlopen waar te nemen die de afwatering richting Lisseweegse Watergang moeten tewerkstellen.

Figuur 1: Hoeve weergegeven op de Heraldische Kaart van het Brugse Vrije, 1597 (bron: Kaartenhuis Brugge).

Op de plannen van de aanleg van een nieuwe steenweg van Sint-Pieters-op-de-Dijk naar Blankenberge (1723) is op de locatie van de recent gesloopte hoeve bebouwing waar te nemen. Deze bebouwing staat aangeduid met de tekst Lespee. De gebouwen worden omgeven door een boomgaard.

Figuur 2: kaart met de nieuwe steenweg van Sint-Pieters-op-de Dijk naar Blankenberge, aangelegd in 1723, 18e eeuw. (Rijksarchief Brugge, Kaarten en Plannen, nr.470)

Figuur 3: kaart met de nieuwe steenweg van Sint-Pieters-op-de Dijk naar Blankenberge, aangelegd in 1723, 18e eeuw. (Rijksarchief Brugge, Kaarten en Plannen, nr. 470).

In het Rijksarchief van Brugge werd nog een plan teruggevonden voor de aanleg van de nieuwe steenweg tussen Blankenberge en Sint-Pieters-Op-De-Dijk. Dit plan dateert van 1733 en geeft ter hoogte van de oorspronkelijke hoeve tevens een aantal gebouwen - omgeven door een boomgaard - weer. De lokalisering kon vrij nauwkeurig gebeuren door middel van een comparatieve analyse van het stratenpatroon van de kaart en het stratenpatroon van de 19e eeuwse cartografische indicatoren. Op de kaart is tevens een schaalbalk weergegeven. De hoeve situeert zich ca. 235 roeden van de dorpskern van Sint-Pieters-op-de-Dijk. Gelet het feit dat één Brugse roede 3,84 meter meet zou de hoeve zich op het plan op ca. 900 meter van de dorpskern moeten situeren. Deze afstand komt volledig overeen met de huidige afstand.

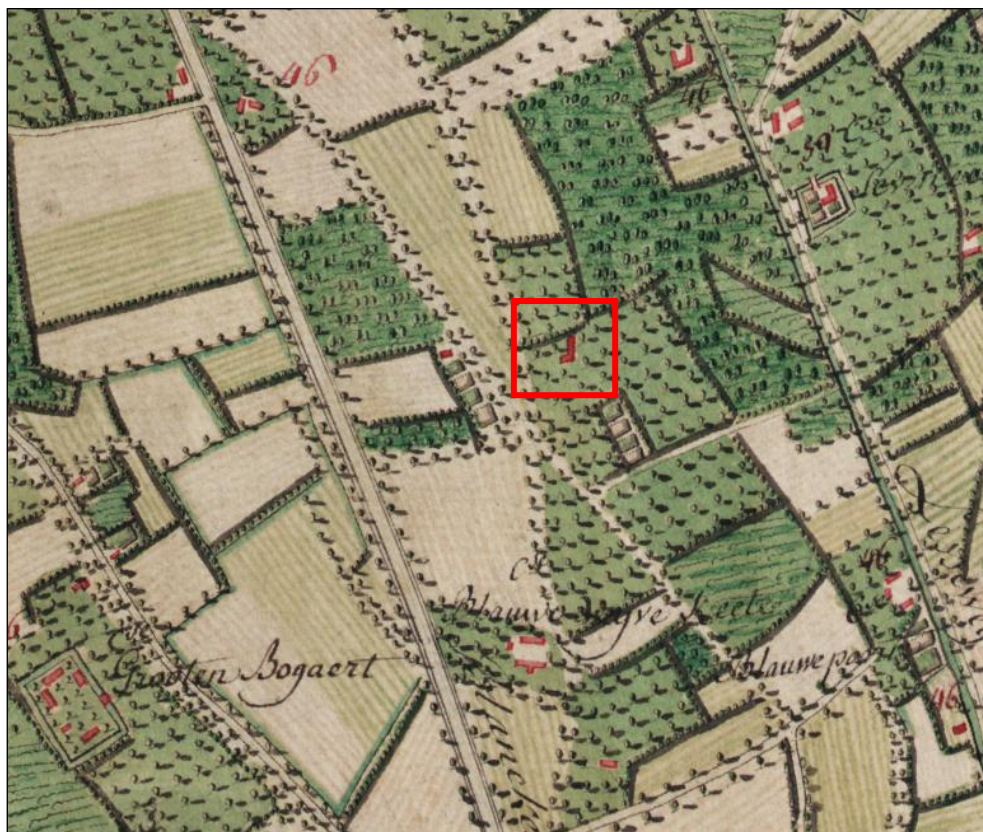
De hoeve is weergegeven met de benaming *Hof van Monseigneur Pieter Adriaen de l'Espée*. Pieter Adriaen de L'Espée werd geboren in 1661 en stierf in 1733 op 72-jarige leeftijd. In 1703 werd hij verkozen tot Proost van de Confrerie Heilig Bloed. Hij behoorde tot de adel.²² Het feit dat Pieter Adriaen de L'Espée in een leenboek als rechtstreekse eigenaar van het Reudengoed genoemd wordt (cfr. supr. 1.1.2.1), is een zeer sterke indicator dat het oorspronkelijke Reudengoed zich ter hoogte van de recent gesloopte hoeve situeerde.

²² <https://www.genealogieonline.nl/genealogie-richard-remme/I351011.php>

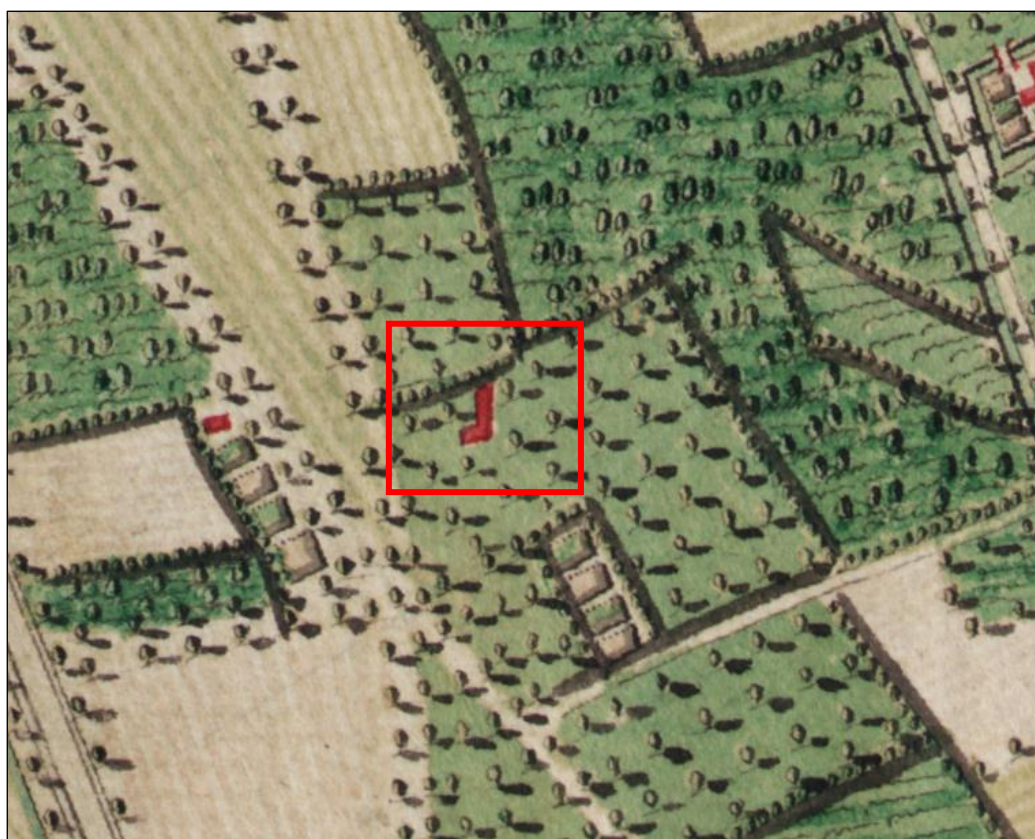

Figuur 4: figuratieve kaart met de nieuwe steenweg tussen Blankenberge en Sint-Pieters-Op-De dijk, gemaakt door F. Verplancke, gezworen landmeter van het Brugse Vrije, 1733 (Rijksarchief Brugge, Kaarten plannen, nr.468).

De hoeve staat tevens aangeduid op een kaart uit 1759, het jaar nadien gekopieerd door D. Seghers. De kaart geeft een L-vormig gebouw met bijgebouw weer. De configuratie van de gebouwen verschilt met de inplanting op de jongere, 19^e eeuwse kaarten.

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 7: Hoeve weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

De Kaart van Drubbels is de oudste weergave van het toponiem *Duivenkeethoeve*. De locatie en configuratie van de gebouwen doet vermoeden dat het hier om een recenter gebouwde hoeve gaat. Vermoedelijk dateert de hoeve uit het eind van de 18^e – begin 19^e eeuw en wijst de benaming ‘*duivekeethoeve*’ op de aanwezigheid van een duivenkeet in het oorspronkelijke hoevecomplex. Ook de archeologische gegevens (zie 1.3) en de foto’s van het gesloopt complex (zie 1.3) wijzen in de richting van een recentere oorsprong van de gesloopte hoeve.

Op de Atlas der Buurtwegen is ter hoogte van de hoeve een L-vormig gebouw met twee bescheiden bijgebouwen waar te nemen. Ten zuiden van het complex ligt een rechthoekige waterpartij. De Vandermaelenkaart geeft de hoeve tevens weer als een L-vormig gebouw met twee westelijke bijgebouwen. De hoeve is op de Vandermaelenkaart ook aangeduid als ‘Duyve Kot’. Opmerkelijk bij de 19^e eeuwse kaarten is de vorm van de percelen precies ten zuiden van de hoeve. Mogelijk betreft deze perceelsstructuur een restant van de oorspronkelijke grotere omvang van het complex. Ook de grachten weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw indiceren mogelijk een oorspronkelijk grotere omvang van het complex.

De footprint van de hoeve- zoals weergegeven op de 19^e-eeuwse kaarten - bleef tot recent quasi ongewijzigd. Op heden is de hoeve gesloopt.

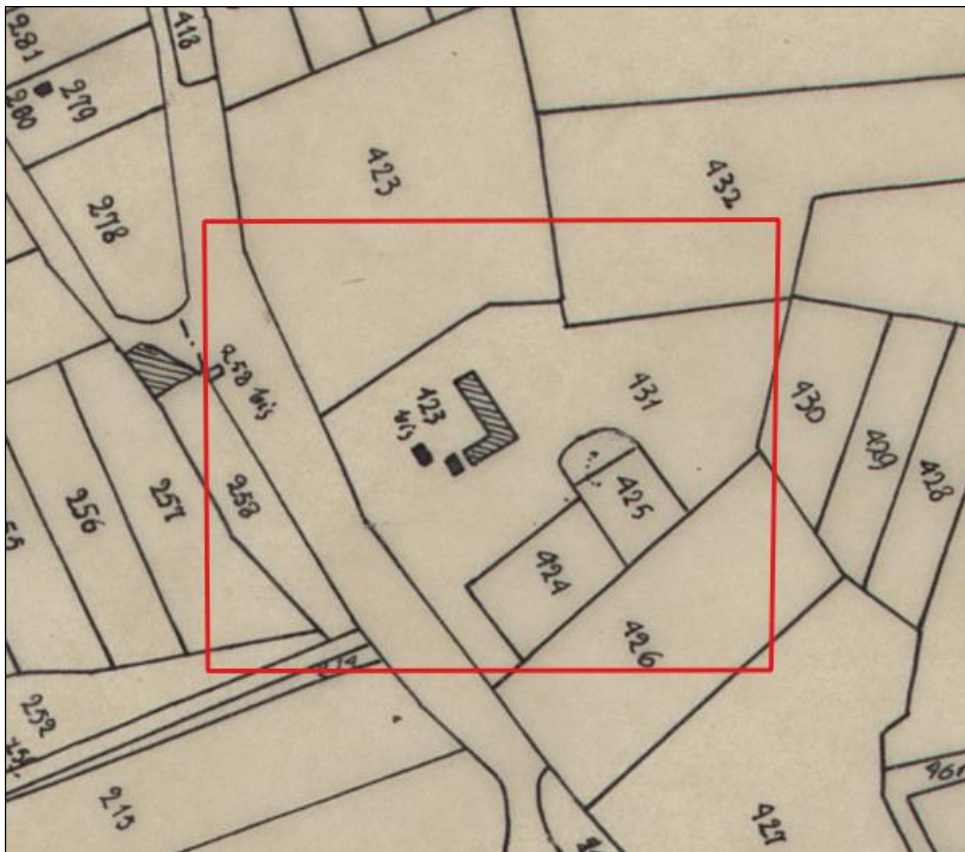
Figuur 8: Hoeve weergegeven op de kaart van Drubbels, 1838 (bron: Rijksarchief Brugge,).

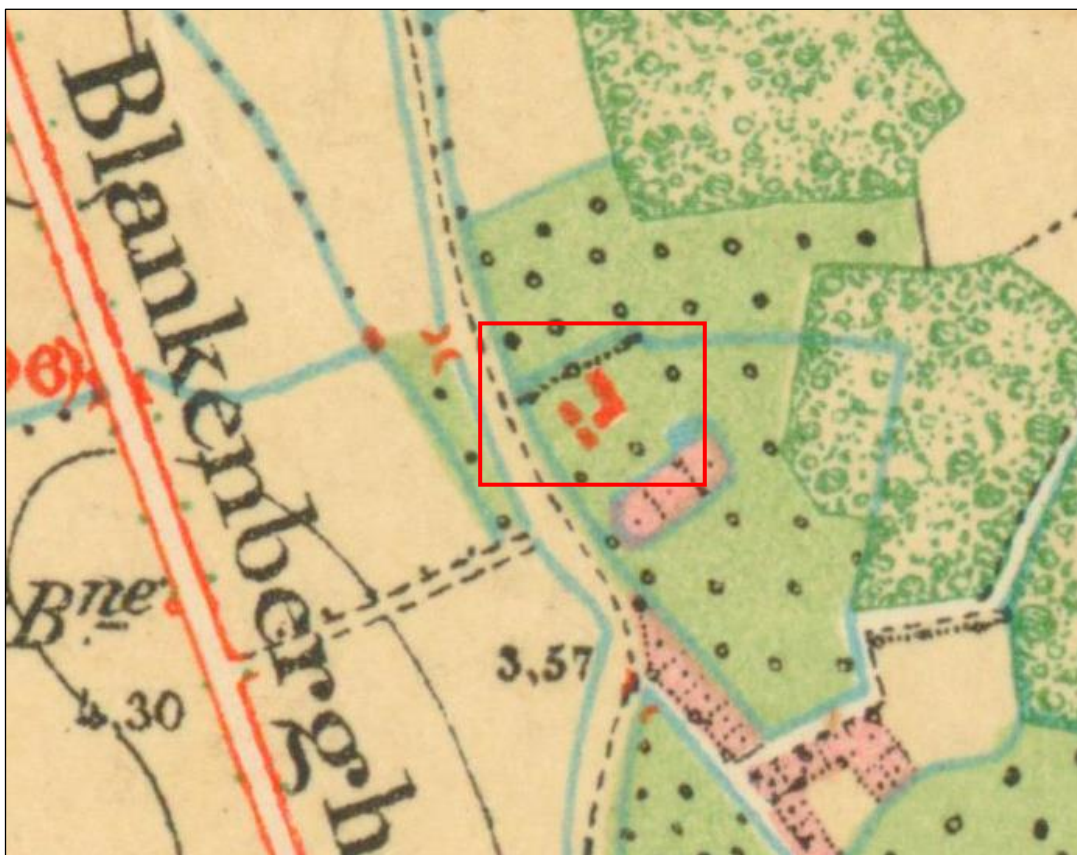
Figuur 9: Hoeve weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

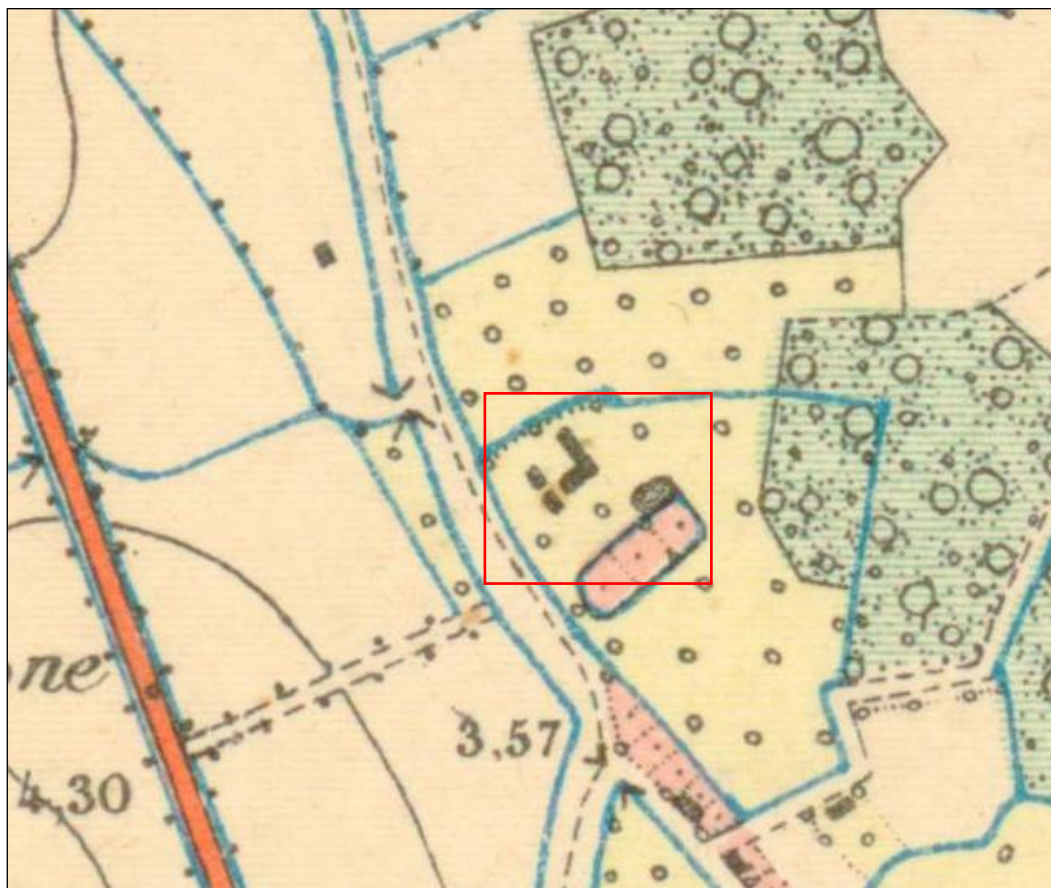
Figuur 10: Hoeve weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt).

Figuur 11: Hoeve weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

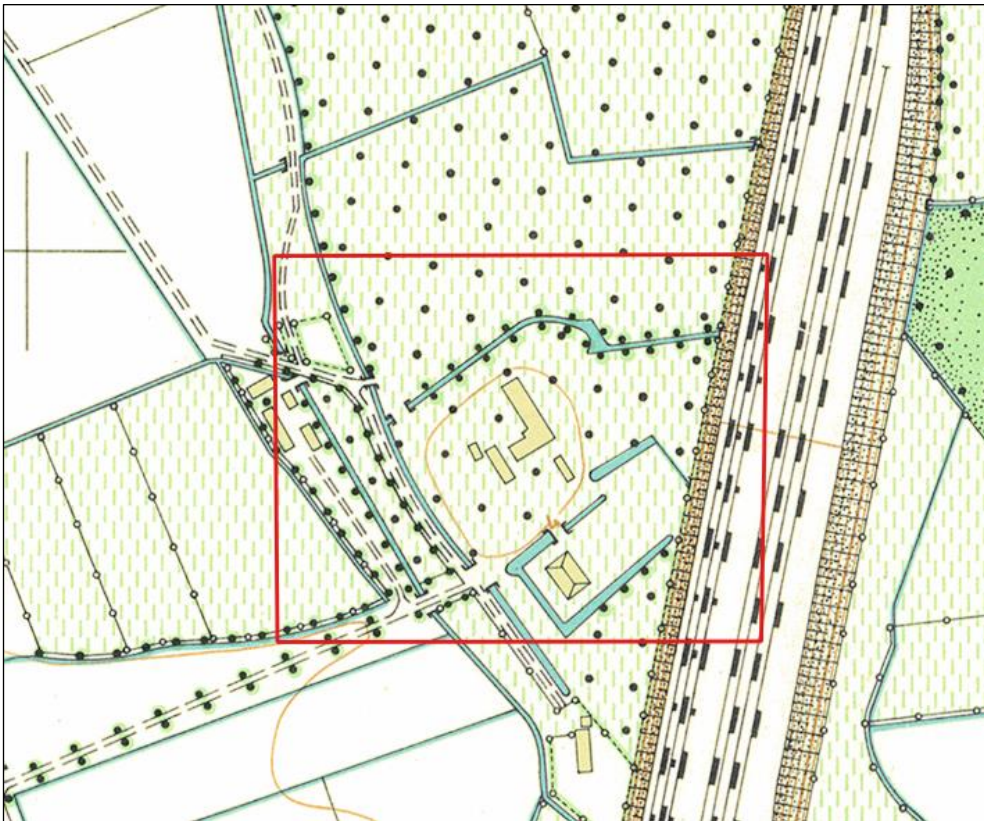
Figuur 12: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van 1863 (Bron: Cartesius).

Figuur 13: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van 1884 (Bron: Cartesius).

Figuur 14: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van 1932 (Bron: Cartesius).

Figuur 15: Hoeve weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt).

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

Figuur 20: Zone van de gesloopte hoeve

1.2 Archeologische kennis

Ter hoogte van de hoeve werd recent een opgravingscampagne uitgevoerd onder leiding van Bert Mestdagh (Monument Vandekerckhove). De oudste aangetroffen fase van de hoeve dateert uit de 14^e eeuw. Waarschijnlijk zal ter hoogte van de site continu bewoning geweest zijn. Dit wordt bevestigd door de historisch-cartografische studie. Naast de grondsporen werden ook verschillende baksteenstructuren aangetroffen. Het gaat om bakstenen bestrating en verharding, bakstenen funderingen, opgaande muren en een gootje. Deze bevinden zich allen centraal binnen het plangebied in een zone afgebakend door nog bestaande grachten. De verschillende poelen die rond het recent gesloopt gebouw liggen, blijken de oudste contexten te zijn. Mogelijk omgeven deze dus het oorspronkelijke erf. Omdat niet alle sporen overeen komen met de ligging van de huidige gebouwen moeten vroeger meer en andere gebouwen aanwezig zijn geweest. De recent gesloopte hoeve dateerde volgens een gevelsteen uit 1788.²³

Heel wat van de vroegste aardewerkcontexten kunnen gelinkt worden aan de Brugse Potterierei.²⁴ De aangetroffen structuren zijn veel ruimer dan de recent gesloopte hoeve. Het bijgebouw die is gelokaliseerd bij de opgraving dateert ook uit de 14^e eeuw.

Op basis van archeologische vaststellingen kan dus vermoed worden dat zich ter hoogte van het plangebied een middeleeuwse landbouwuitbating moet gesitueerd hebben.²⁵

Figuur 21: Voorlopig sporenplan (Mestdagh, B. 2019). Gesloopte hoeve (lichtgeel), muur (rood), vloer (donkerrood), sporen (oranje);

²³ Informatie buurtbewoner

²⁴ Contact Raakvlak (Intergemeentelijke Dienst Archeologie Brugge & Ommeland).

²⁵ Mestdagh, B. 2019 (in uitwerking).

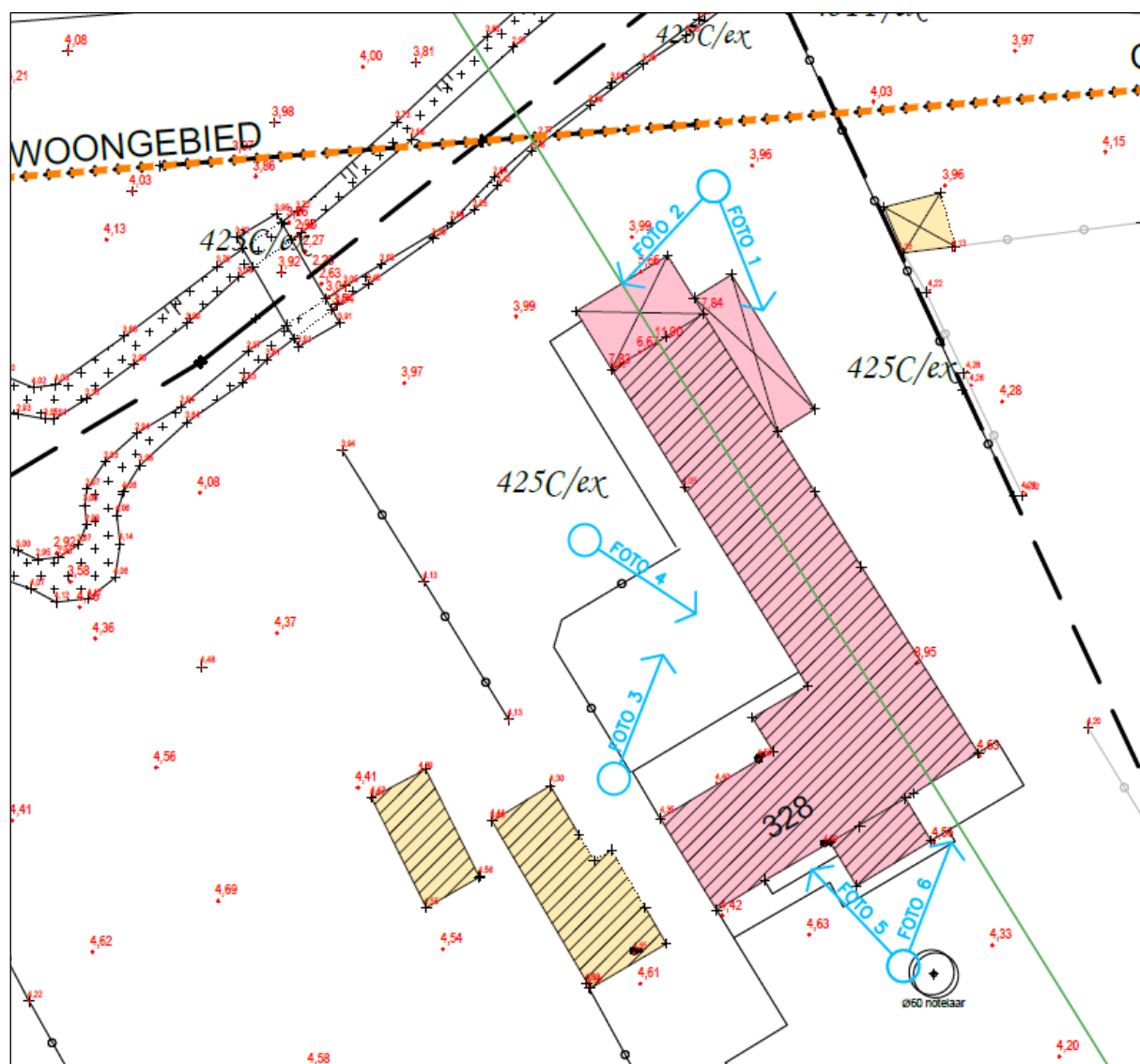

1.3 Bepaling erfgoedwaarden

Op heden is de hoeve gesloopt. De bepaling van de erfgoedwaarden kan dus enkel gebeuren op basis van beschikbare foto's van de hoeve. Doordat niet elk afzonderlijk element fotografisch is vastgesteld is het niet mogelijk een volledig gedetailleerde studie van de erfgoedwaarden op te maken. Een algemeen beeld kan echter wel geschetst worden.

Er zijn op de beschikbare foto's geen elementen waarneembaar die ouder zijn dan de 18^e eeuw. De oudste fase van het L-vormige gebouw betreft allicht het zuidelijke compartiment. Dit is het woonhuis van de hoeve. De gele baksteen doet een 18^e eeuwse datering vermoeden. Desalniettemin is ook een latere datering niet uit te sluiten. De foto's tonen aan dat het zuidelijk gebouw doorheen de eeuwen heel wat aanpassingen ondergaan heeft. Enkel de meest westelijke vensteropening situeert zich nog op de oorspronkelijke locatie. Ook ter hoogte van het dak waren reeds recentere elementen waar te nemen. Het meest opvallende recent element is ongetwijfeld de aangebouwde veranda.

De gebruikte baksteentypes van de langgevel wijzen op een vermoedelijk 19^e-eeuwse datering. Langsheen de gevel komen 20^e-eeuwse ankers voor die zijn aangebracht door het plaatsen van een zolderverdieping en het bezwijken van de draagmuren. Aan de kopgevel is duidelijk te zien dat het gebouw werd verhoogd. Vermoedelijk was dit gebouw een hoge schuur.

Figuur 22: Lokalisering genomen foto's (bron: initiatiefnemer).

Foto 1 en 2

De dakbedekking op onderstaande foto's (holle Boomse dakpan) is niet machinaal vervaardigd. Deze dakpan wordt manueel vervaardigd vanaf de 15^e eeuw tot 1860, dus een exacte datering is niet mogelijk. Geglazuurde zwarte of overheersend zwarte Boomse pannen als deze hieronder komen vooral voor vanaf de 18^e eeuw omdat in sommige steden toen een wet kwam op zichtbare daken die verplicht zwart moesten zijn.

Op deze foto zijn grote 20^e-eeuwse trekankers zichtbaar, die zijn aangebracht door het plaatsen van een zolderverdieping en het bezwijken van de draagmuren. De kleine ankers zijn ouder (19^e-eeuws). Aan de kopgevel is duidelijk te zien dat het dak vernieuwd of opgehoogd werd. De grens tussen de gebruikte bakstenen is duidelijk zichtbaar. Beide baksteentypes zijn vermoedelijk 19^e-eeuws. Vermoedelijk was dit gebouw oorspronkelijk een hoge schuur.

Op foto 1 is in de verte een gekaleide gevel te zien. Dit is de oostzijde van het gebouw dat is weergegeven op foto 5 en 6.

Figuur 23: Foto 1 (bron: initiatiefnemer).

Figuur 24: Foto 2 (bron: initiatiefnemer).

Foto 3

Boven de deuropening links op onderstaande foto bevinden zich 20ste-eeuwse trekankers. Vermoedelijk is in het verleden een zolderverdieping toegevoegd waardoor de muren uit elkaar geduwd werden door het extra gewicht. Oorspronkelijk was dit vermoedelijk één hoge schuur. De regenwaterafvoer is later toegevoegd, bij landelijke woningen is het mogelijk dat tot de 20ste eeuw geen dakgoot voorzien is. Het dak lijkt bedekt met machinaal vervaardigde holle dakpannen en dateert dus ten vroegste uit de 19e eeuw (vermoedelijk later). Door de beperkte overkraging lijkt het erop dat de vorm/structuur van het dak wel hetzelfde bleef. Een zicht op het gebinte zou een correctere datering toelaten. De bakstenen gebruikt in de muren zijn vermoedelijk 19^e-eeuws.

Figuur 25: Foto 3 (bron: initiatiefnemer).

Foto 4

Vermoedelijk situeren de muurankers zich op onderstaande foto nog op de oorspronkelijke plaats. De muurankers zijn desalniettemin niet genoeg in detail weergegeven om een exacte datering mogelijk te maken. Ook de naad tussen de twee daken is niet goed zichtbaar. De raamopeningen zijn allicht in de 19^e eeuw toegevoegd. De dakvensters zijn recent.

Figuur 26: Foto 4 (bron: initiatiefnemer).

Foto 5 en 6

De dakbedekking op onderstaande foto's bestaat opnieuw uit holle Boomse dakpan. Het water vloeit af richting een moderne 21^e-eeuwse dakgoot. De geelachtige bakstenen op onderstaande foto zijn de oudste. De raamopening links op de foto lijkt de enige opening die zich nog op de oorspronkelijke plaats situeert. Er is wel een recentere (rode bakstenen) ontlastingsboog en zichtbaar vernieuwd schrijnwerk. De andere raamopeningen zijn recenter. Vermoedelijk gaat de gele baksteen op de foto's hieronder terug op een 18^e-eeuws gebouw. De gele kleur wijst op lokaal gewin. De baksteen geeft een niet-machinale indruk.

De aangebouwde veranda toont aan dat het gebouw ook recent tal van wijzigingen ondergaan heeft.

Figuur 27: Foto 5 (bron: initiatiefnemer).

Figuur 28: Foto 6 (bron: initiatiefnemer).

2 Synthese

Op basis van historische, archeologische en erfgoedkundige gegevens was het mogelijk een vrij accuraat beeld te schetsen van de bewoningsgeschiedenis van de Duivekeethoeve.

Op basis van historische gegevens archeologische vondsten is de oudste kern van de hoeve vermoedelijk in de 14^e eeuw te dateren. Mogelijk waren de gronden ten westen van de Lisseweegse Watergang de eeuwen voordien te vaak onderhevig aan overstromingen waardoor permanente bewoning hier niet mogelijk was. De locatie van de hoeve lijkt overeen te komen met de lokalisering van het Reudengoed in de ommeloper van de watering Eiesluis. De hoeve wordt hier beschreven als een hofstede met boomgaard, wallen, walgrachten en uitgrachten. Eigenaars van de hoeve zijn doorheen de tijd Rikaart de Reude, Pieter van Oudenaarde, Jakob Metteneye, de familie Lauwreyns en de familie Lespée. Hoewel niet met zekerheid te stellen, lijkt abdij Ter Doest, als grootste grondeigenaar in de Watering Eiesluis de meest aannemelijk leenheer van het hoevecomplex.

De oudste cartografische weergave van de hoeve is op de Heraldische Kaar van het Brugse Vrije (1597). De kaart geeft een omvangrijk complex weer met grachten. Kaarten uit de eerste helft van de 18e eeuw geven de hoeve weer als een gebouw met omliggende boomgaard, in eigendom van de familie Lespée. De eerste vermelding van de hoeve als *Duivenkeethoeve* is op een kaart van Drubbels. Mogelijk wijst de benaming op het feit dat het oorspronkelijk complex het recht tot het houden van duiven moet genoten hebben. De 19e- en 20e-eeuwse cartografische bronnen tonen een quasi onveranderd beeld.

De recent uitgevoerde opgraving bevestigde de 14^e eeuwse kern van de hoeve, zoals deze vermoed werd op basis van de historische studie. Uit de opgraving bleek dat de oorspronkelijke omvang van het hoevecomplex veel groter was. Uit de cartografische bronnen blijkt inderdaad dat de hoeve reeds in de 18^e eeuw een beperktere omvang had dan op de Heraldische Kaart van het Brugse Vrije. De bronnen doen vermoeden dat de recent gesloopte hoeve werd opgericht op het eind van de 18^e – begin van de 19^e eeuw. Volgens een buurtbewoner had het woonhuis van de hoeve een gevelsteen uit 1788. Deze datering lijkt zeker aannemelijk.

Op de foto's van de hoeve is geen enkele element waar te nemen met een oudere datering dan de 18^e eeuw. De oudste fase is vermoedelijk het zuidelijk woonhuis. Het baksteentype doet een datering in de 18^e eeuw vermoeden al is ook een 19^e-eeuwse datering niet ondenkbaar. Het oostelijk compartiment van het L-vormige gebouw was vermoedelijk oorspronkelijk een hoge 19^e-eeuwse schuur. Deze schuur werd in de 19^e eeuw hoger gemaakt, waardoor ankers moesten aangebracht worden ter ondersteuning. De hoeve heeft doorheen de jaren tal van recentere aanpassingen ondergaan (veranda, nieuwe vensters, nieuwe daken, etc.).

Er kan dus geconcludeerd worden dat het recent gesloopte hoevegebouw een gebouw betrof uit het eind van de 18^e eeuw met vooral veel 19^e-eeuwse elementen. Ook gedurende de 20^e eeuw zijn tal van aanpassingen gebeurd. De hoeve situeerde zich op de gronden van een omvangrijker laatmiddeleeuws complex, waarvan de historische bronnen teruggaan tot de 14^e eeuw. Ongetwijfeld zal na de opgravingresultaten een nog veel gedetailleerder beeld van dit laatmiddeleeuwse complex kunnen geconstrueerd worden.

3 Bibliografie

Cartesius

Coornaert, M. 1972. De topografische, de geschiedenis en de toponomie van St. Pieters op de dijk tot 1899, Heemkundige kring Maurice Van Coppenolle, Brugge, 313 p.

<https://www.genealogieonline.nl/genealogie-richard-remme/I351011.php>

Geopunt

Hillewaert, B. Hollevoet, Y; Ryckaert, M. 2011. Op het Raakvlak van Twee Landschappen: de vroegste geschiedenis van Brugge, Van de Wiele, Brugge, 176 p.

Inventaris Onroerend Erfgoed

Kaartenhuis Brugge

Luning, H.M. 1988. Duiventillen in Drenthe, een heerlijk recht?, Krips Repro, Meppel, 84 p.

Mestdagh, M. Opgravingsverslag Brugge Blankenbergse Steenweg (prov. West-Vlaanderen), Ingelmunster, Monument Vandekerckhove (in voorbereiding).

Ramandt, A. & Vervaet, L. 2011. Kastelen en walsites in het Brugse Vrije tijdens de late middeleeuwen (ca. 1300-1500), in: Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis 148 (1), pp. 87-138.

Rijksarchief Brugge

- Register Brugse Vrije, 1596, Ommeloper Watering Eiesluis, 1576
- Kaarten in Plannen (Inv. 113), nr's 468, 470, 515, 1544

Rijksarchief Brussel

- CC, nr. 1072, Leenboek Burg Brugge, 1365, folio 8 ro

